

ГРИЦЕНКО АДЕЛІНА ПАВЛІВНА

22 липня 2025 р. відійшла у Вічність одна з провідних дослідниць історії України 1917—1921 рр. докторка історичних наук Аделіна Павлівна Гриценко...

Народилась вона 10 червня 1930 р. у Києві. Дитинство та юність припали на важкі роки Другої світової війни й повоєнної відбудови. В розмовах із друзями, колегами неодноразово згадувала зруйноване місто та свою участь у розбиранні завалів на Хрещатику — вулиці, з якою згодом будуть пов'язані її багаторічна наукова діяльність в академічному Інституті історії й особисте життя. Саме Київ з його історичними, культурними пам'ятками, театрами, бібліотеками став тим середовищем, в якому формувалася майбутня до-

слідниця. В 1953 р. вона закінчила Київський державний університет ім. Т. Шевченка й відтоді присвятила себе науці — спершу як аспірантка кафедри історії УРСР КДУ, а з 1957 р. як співробітниця Інституту історії АН УРСР, де пройшла шлях від лаборантки до провідної наукової співробітниці.

Перші дослідження А.П. Гриценко були присвячені історії робітничого й селянського руху на Донбасі в роки Великої війни, ставши основою її кандидатської дисертації (1958 р.). Історія робітничого класу України, його професійних організацій, зокрема залізничників, — сфера дальших наукових пошуків. Від 1960 р. працювала в інститутському відділі історії Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні. Підготувала дві індивідуальні монографії, в 1979 р. захистила докторську дисертацію, присвячену ролі українського робітництва в революційних подіях

Цитування: Кудлай О. Гриценко Аделіна Павлівна. *Український історичний журнал*. 2025. № 5 (584). С. 250—252.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

1917 р. З кінця 1960-х рр. була активною учасницею великих дослідницьких проєктів інституту: «Історія міст і сіл Української РСР», «Історія робітничого класу Української РСР», «Історія Української РСР», «Історія Києва» та ін.

Із відкриттям і розсекреченням архівних документальних джерел, забороненої за радянських часів літератури дослідниця активно долучилася до переосмислення складних політичних процесів, соціальних рухів періоду Української революції. Як представниці старшого покоління українських істориків, що сформувалося в умовах панування «єдино правильної марксистсько-ленінської методології», їй було непросто відмовитися від «класового підходу» й подивитися на революційні події під іншим кутом. Але зрештою це вдалося. Праці Аделіни Павлівни «Українські робітники на шляху творення національної держави (I Всеукраїнський робітничий з'їзд 11—14 (24—27) липня 1917 р.)», «Діяльність українських організацій на теренах Росії за доби Української Центральної Ради» стали одними з перших наукових розробок, які дозволили відійти від старої парадигми «пролетарської революції» та ствердити концепцію історії Української революції 1917—1921 рр. Окремо слід відзначити її студію «Політичні сили у боротьбі за владу в Україні» — це невелика, але змістовна монографія, в якій наскрізно простежується неймовірно складна ситуація в Україні 1917—1920 рр. Для середини 1990-х рр. ця праця стала новаторською, наповненою різноманітним фактичним матеріалом і повноголоссям політичної боротьби. Її й сьогодні активно використовують історики.

На рубежі століть важливим напрямом для відділу історії Української революції 1917—1921 рр. стала робота над кількома масштабними археографічними виданнями. Незаперечним є внесок Аделіни Павлівни в підготовку фундаментальних документальних збірників «Український національно-визвольний рух. Березень — листопад 1917 року: документи і матеріали», «Директорія. Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки (1918—1920 рр.)», «Українська Держава (квітень — грудень 1918 року). Документи і матеріали». Однією з останніх великих її праць стала «Україна. Хроніка подій ХХ століття. 1918 рік» (у співавторстві з О.І. Щусь), яка вийшла друком 2005 р.

Важливе місце у житті дослідниці займала освітня, просвітницька, громадська діяльність. Вона працювала в науково-методичній раді Товариства «Знання», міжвідомчій раді Президії АН УРСР і Міністерства освіти УРСР «Наука — народній освіті». Стала авторкою методичних розробок для лекторів та посібника для вчителів. Активно долучилася до Українського товариства охорони пам'яток історії і культури, з 1979 р. очолювала його Печерський районний осередок, входила до складу президії міської організації. В 1980 р. опублікувала брошуру «Пам'ятники історії і культури Печерська». За свою плідну наукову, освітню та громадську роботу була відзначена медаллю А.С. Макаренка, почесними грамотами Президії Академії наук УРСР та Республіканського комітету профспілок працівників освіти, вищої школи й наукових установ.

Щедро ділилася своїм досвідом і знаннями з молодими істориками. Під керівництвом А.П. Гриценко захищено дві кандидатські дисертації. Рецензувала праці, робила наукові огляди, підтримувала колег в їхніх пошуках. Активно спів-

працювала з енциклопедичними та періодичними виданнями, входила до складу авторського колективу «Енциклопедії історії України», публікувалася в «Українському історичному журналі», брала участь у всеукраїнських і міжнародних конференціях. Доробок дослідниці складає близько 100 праць, які стали суттєвим внеском у вітчизняну історіографію.

Окрім науки Аделіна Павлівна щиро любила музику, літературу, мала непересячні спортивні таланти. Вона прожила довге успішне життя, виростила дітей, онуків, правнуків.

Співробітники відділу історії Української революції 1917—1921 рр. Інституту історії України НАН України висловлюють сердечні співчуття рідним і близьким Аделіни Павлівни Гриценко. Світла пам'ять про гармонійно розвинену, обдаровану, інтелігентну людину, мудру наставницю назавжди залишиться у серцях колег, учнів та всіх, хто її знав...

Надійшов / Received 07.08.2025

Олександра КУДЛАЙ (Київ)